

Din adamlarının hem bu ideolojinin önderleri olduklarından, hem de devlet otoritesi güçlendikçe kendi otoriteleri azaldığından devlete karşı sürekli bir *olumsuzlama* tavrı içinde olmaları hayli anlaşılır bir şeydir. Öte yandan halkın sözü geçen ideolojiye geniş ölçüde sahip oluşu, dinî önderler üzerinde bir denetim etmeni olmuş, yöneticilerle kesimlerle, devletle yakınlaşan din adamlarının sözü dinlenmemiştir.

Bu nedenlerle devlete karşı başkaldırlarda din adamları hep halkın yanında, hattâ başında olmuşlardır. Aynı zamanda halkın toplumsal sorunlar konusunda aydınlatıldığı tek yerin camiler olması, bu din adamlarının vazalarının halk üzerindeki etkisini mutlak kılması, Şii inanışı gereği dinî önderlerin yaptırım gücü olan yorumlarının günlük hayat içinde de belirleyici olması onların toplumsal gücünü, etkisini artırmıştır.

Buna eklenmesi gereken, Mutlakiyete karşı gelişen çıtız ulusçuluğun da din adamlarınca iyi karşılandığı, ulusal taleplere dinî önderlerin kararlı biçimde sahip çıktığıdır.

İran dinî önderlerinin devlet baskısına ve yabancı egemenliğine karşı tavrı alma gelenekleri böylece oluşmuştur. Bu gelenekler bugün de İran halk hareketinin anti-emperyalist, demokratik özellikler göstermesinin temel nedenleridir.

Amma bizzat dinin bu biçimde ön planda olması, rejim yanlılarına «uygar Batı»nın, hattâ dünya demokratik kamuoyunun belli bölümlerinin desteğini sağlamakta yardımcı olmuştur. Dinî ideolojinin etkinliği, böylelerine bol bol karalama malzemesi sağlamıştır. Onlara göre, dinî önderler ülkenin «modernleşmesine, liberalleşmesine» karşıdır, eski «konularını kaybetmemek için» ülkenin «gelişmesine» karşı oldukları açıktır. Kadın-erkek ayrımının silinmesine karşıdır, tiyatro, sinema ve televizyonun kaldırılması, içkinin yasaklanması gibi hiç uygar olmayan talepler öne sürmektedirler, bunlardan ötürü ne kadar gerici oldukları ortada değil midir?

Burada vahim bir çarpıtma sözkonusudur. Dinî gerekçelerle öne sürülen taleplerin, girişilen eylemlerin ardında çoğu zaman dış güçlere bağımlılığa karşı, ulusçu, ya da ülke içindeki insanlık-dışı baskılara karşı, demokratik özelemler bulunmaktadır. Örneğin 1890'da müctehid Hacı Hasan Mirza'nın müminlere tüütün ekmeyi ve kullanmayı yasaklamasıyla, bugünkü halk hareketinin semalarına, bankalara karşı yıkıp yıkmaya eylemlerine girişmesi, resmî çevrelere gericilik örneği diye sunulmalarına karşın, İran'daki dinî motifli hareketin gizli niteliğini gösterirler asıl. Tüütünün yasaklanmasının nedeni keyif vermesi vb. olmayıp tüütün tekeline

öncesindeki sınırlı gelişmelere kadar ülke çapında bir teknik altyapı, ulaşım ağı v.b. bulunmaması nedeniyle özellikle kırsal alanların merkezi denetimi pek sağlam kurulamamıştır. Devletin bu üç temel sorunun üstesinden gelememesi, rejimin korunması için sadece tek yol bırakmıştır: Mutlak baskı, en ufak uyanışı belirtisinin şiddetle bertaraf edilmesi.

İngilizlerin sahip bulunmuşu ve bu yoldan İran halkını sömürmeleriydi ve bugün halk sinemaları —Humeyni'nin deyişleriyle— yönetimin özel olarak seçtiği seks filmlerini oynatarak «gençliğin toplumsal sorunlarla ilgilenmesini» önlüyorlar diye, «yoz bir kültür aşılıyorlar», diye kırıp dökmekte; bankaları ise, halkı ağır yükler altında ezen bir vergi düzeninin kurumları olduklarından ötürü tahrip etmektedir.

İran halk hareketine karşı öne sürülen temaların başında kadınların durumu gelmektedir. Rejim savunucuları, dinin kadına vereceği köle konumuna karşı olduklarını, dinî önderlerin ise bunu istediklerini ileri sürmektedirler. Oysa yine Humeyni, Kadın Haklarına değil, «kadının varolan düzen içinde düşürüldüğü konuma» karşı olduklarını ısrarla vurgulamaktadır. Humeyni, kadın sorununa bakışlarının, onbinlerce kadının erkekleriyle birlikte gösterilerde yer almasından belli olması gerektiğini söylemektedir. Gerçekten de İran tarihinde —birçok başka ülkenin tarihinde de— kadınların siyasal mücadeleye bu kadar yoğun katıldıklarına raslanmamıştır şimdikiye kadar; sadece Eylül başındaki gösterilerde, Tahrân'da, 200.000 kadın sokaklara dökülmüştü.

Dinî muhalefet konusunda son olarak değinilmesi gereken nokta, hareketin bugün vardığı boyutlarda dinî önderlerin artık giderek hareketin «örücüleri» konumundan «sözcüleri» durumuna gelmeleridir. Bugünkü *hareketlilik*, onların *yönlendirdiği* değil daha çok tâbi olduğu bir aşamaya varmıştır. 8 Eylül'de gösteriler, örneğin, dinî önderlerin karşı koymasına, yasaklamasına karşın yapılmıştır. Orduya ve polise silahla karşı koyma yanlısı gözükmeyen dinî önderler artık halkın da silahlanması gerektiğinden açıkça söz etmektedirler. Halk hareketinin olgunluk düzeyi yükseldikçe dinî ideoloji fazla sınırlı kalabilir, dinî önderler aktif muhalefet ile bağnazlık arasında çelişkiye kahrırlarsa muhtemelen hep birincisinin yararına taviz vereceklerdir. Belki de hareket onları aşacaktır. Bu güçlü bir ihtimal değil, ama tümüyle de imkânsız değil.

Ancak halk hareketinin, Monarşinin yerine demokratik bir cumhuriyet kurulması, demokratik hak ve özgürlüklerin tanınması gibi genel taleplerin dışında, derli toplu, bir bütünlüğe sahip bir siyasal-toplumsal programı, net hedefleri ve onu böyle bir program ve hedefler doğrultusunda yönlendirecek siyasal odağı yoktur. Bu nedenle, hareketin başarısı halinde bile zorunlu olarak bir boşluk doğacaktır.

Devlet yönetiminde görev almak istemeyen —dünya görüşleri bunu gerektiriyor— dinî önderlerin dışında ciddiye alınabilecek tek güç Ulusal Cephe'dir. Musaddık'ın çizgisini sürdürme iddiasında olan ve onun namından yararlanarak belirli bir güç elde eden Ulusal Cephe liberal bir millileştirme programına sahiptir. Ve iktidar olursa, İran'da kapitalist gelişmeyi hızlandırma ve sağlama alma doğrultusunda iş göreceğini ileri sürebiliriz. Ulusal Cephe'nin, kendisini yüzyıllardır sıkın cen-

derleri kırmış ve değerleriyle, dünya görüşüyle, eylemiyle büyük bir değişim geçirmiş İran halkı

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

- Fred Halliday, «Iran. The Economic Contradictions», *Merip*, Sayı 69/1978.
 Ervan Abrahamian, «The Political Challenge», *a.g.e.*
 «The Start of a Gigantic Explosion», An Interview with Iranian Shi'ite Leader Ayatollah Khomeini, *a.g.e.*
 Parvin Nagafi, «Shah's Arsonists Claim 600 Victims», *Inprecor*, Cilt 16/Sayı 33, 1978 (İngilizce basım).
 P. Nagafi, «Demonstrations Throughout Iran», *Inprecor*, Cilt 16/Sayı 34, 1978 (İng.)
 P. Nagafi, «Three Million Protest Shah's Rule», *Inprecor*, Cilt 16/Sayı 35, 1978 (İng.)
 P. Nagafi, «80.000 in Tehran Mourn Victims of Massacre», *Inprecor*, Cilt 16/Sayı 36, 1978 (İng.)
 Babak Zahraie, «Lift the Martial Law in Iran», *a.g.e.*
 Reza Beraheni, «The Shah Must Go or 35 Million Will Die to Duts Him!», *a.g.e.*
 Saber Nickbin, «Le développement du mouvement de masse contre la domination du Shah», *Inprecor*, Sayı 16/1978 (Fransızca basım).
 Bahman Nirumand, «Stützt der Pfauenthron?», *Kritik*, Sayı 18/1978.
 Nahost Commission, «Regierungswechsel im Iran: Die Massen kaempfen wieder», *Arbeiterkampf*, Sayı 137/1978.
 Nah, Komm., «Opposition im Iran», *Arbeiterkampf*, Sayı 138/1978.
 Nah, Komm., «Schah: Mörder», *a.g.e.*

na toplumsal bir alternatif olarak görünmesi hayli güç.

- Nah, Komm., «Nieder mit der Schah-Regime!», *Arbeiterkampf*, Sayı 142/1978.
 Nah, Komm., «Iran: Am Rande des Bürgerkriegs», *a.g.e.*
 Nah, Komm., «Israelische Berater im Iran», *a.g.e.*
 «We can easily build a factory, but how do you educate politicians?», An interview with the Shah, *Time*, 18 Eylül 1978.
 «The Shah's Divided Land», *a.g.e.*
 Haluk Gerger, «İran'daki Dinci Muhalefet ve Ideolojik Kökeni», *Milliyet*, 6.11.1978.
 Reşat Kasaba, «Türkiye ve (ya) İran», *Toplum ve Bilim*, Sayı 5/1978.
 Son ayların *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri.

KİTAPLAR:

- B. Nirumand, *Hür Dünya Diktatörlüğü*, Anadolu Y., Ankara 1968.
 U. Albrecht / D. Ernst / P. Lock / H. Wulf, *Silahlanma ve Azgelişmişlik*, Birikim Y., İstanbul 1978, s. 131-150.
 A. Sampson, *Petrol Oyunu*, Altın Kitaplar Y., İstanbul 1976.
 B. Djazani, *İran'da Silahlı Mücadele* Yar Y., İstanbul 1978.
 A.H. Abadani, *İran Raporu*, Üçüncü Dünya Y., İstanbul 1977.
 CISNU, *Leben und Kampf der iranischen Arbeiterklasse*, 1978.
 Central Committee of Tudeh Party of Iran, «SA-VAK. Shah's Secret Police», *Information Bulletin*.

—oOoOo—

Federal Almanya Güvenlik Yasası

Yıllarca süren ön çalışmalarından sonra 1976 Haziran'ında «İçişleri Bakanları Sürekli Konferansı»na bir «Federal Polis Yasası Tasarısı» ortaya atıldı. Eyalet İçişleri Bakanlarını bir araya getiren sözkonusu konferansa Sosyal-Demokratlar (SPD), Hür Demokratlar (FDP), Hristiyan Demokrat/Hristiyan-Sosyal Partilerin (CDU/CSU) üyeleri katılmışlardır.

Yeni yasa tasarısına göre, sokakta infaz edilen idam cezası (polisin adam öldürme «hak»ki) düzeleniyor ve korunuyordu. Bu amaçla polis, ağır silahlarla donatılacaktır. On dört yaşından küçük çocuklar da vurulabilecek, insan yığınlarının üzerine serbestçe ateş açılacaktır. Bunun dışında, polislin şimdikiye kadar yasadışı biçimde sürdürdüğü kimlik kontrolü ve ev arama eylemleri tümü-

le yasallığa kavuşuyordu. Aşağıda yeni «yasa tasarısı»nın bazı maddeleri özetle yer almaktadır:

KİMLİK TESPİTİ VE HABER ALMA ÇALIŞMALARİ

«Polis

3. Eğer bir kimse,

- a) Gerçek dayanak noktalarından hareketle
 aa) Bazı kişilerin cezası gerektiren eylemler kararlarıydıkları, hazırladıkları veya denetledikleri
 bb) Gerekliliğine sahip olmadan buldukları veya
 cc) Hükmü giymiş suçluların saklandığı var sayılabilecek yerlerde bulunuyorsa...» bir kimsenin kimliğini tesbit edebilir.

«Polis...

2. Cezayı gerektiren eylemlerin önlenmesi bakımından gerekiyorsa..., haber alma çalışmaları yapabilir.»

KONU TLARA GİRME VE ARAMA

«Tehlikeleri önleme amacıyla... eğer 1. Deliller kimlik tespiti maddesindeki koşulları bulunduğunu varsaymayı haklı gösteriyorsa...

konu tlara her zaman girilebilir.»

Ev aramaya ise «alınan önlemler amacından saptırılmadığı sürece» başvurulabiliyor.

DOLAYSIZ ZOR KULLANILACAĞINA İLİŞKİN UYARMA

«(1) Dolaysız zor kullanılmadan önce uyarıda bulunulmalıdır. Ancak koşullar izin vermiyorsa uyarı yapılmayabilir... Uyarı niteliği taşıyan bir el atışı da ateşli silah kullanılacağı uyarısı yerine geçebilir.

(2) Ateşli silahlar ve el bombaları ancak eğer o anda hayat tehlikesi varsa buna karşı savunma amacıyla uyarısız kullanılabilir.

(3) Bir insan kitlesine karşı dolaysız zor kullanıldığında, bunun, mümkün olduğunca, olaya katkı-

mayanların uzaklaşmasına zaman bırakacak kadar çabuk haber verilmesi gerekir. Bir insan kitlesinin arasındakı bir kişiye karşı ateşli silah kullanıldığında, uyarı daima zorunludur.»

GENEL HÜKÜMLER arasında yer alan, yine ateşli silah kullanımına ilişkin bir madde: «Görünüşleri itibarıyla on dört yaşından küçük oldukları anlaşılan kimselere karşı ateşli silahlar kullanılmaz. Bu ateşli silah kullanımının, varolan hayat tehlikesini önlemek için tek araç olması durumunda geçerli değildir.»

ÖZEL SİLAHLAR, PATLAYICI MADDELER

«... (2) Makineli tüfekler ve el bombaları, sadece saldıramaz hale getirmek için kullanılabilir. El bombaları, bir kitlenin içindeki kimselere karşı kullanılmaz.» (Yani makineli tüfek kitle içindeki kimselere karşı kullanılabilir.)

«Bu yasaya göre yaşama ve vücut dokunulmazlığı Kişi özgürlüğü ve

Konut dokunulmazlığı

konularında temel haklar kısıtlanabilir.»

Arbeiterkampf, Sayı 121/23 Ocak 1978; Çeviren ÜMİT KIVANÇ

—o00o—

Almanya'daki Meslekî Kısıtlamalarla İlgili Bir Belge

Berufsverbot: Dosyada bir belge. 27 Eylül 1976 tarihinde Augsburg'da Manfred Lehner'in işe alınmasından önce yapılan konuşmanın tutanakları.

Bu görüşme 13.30'dan 17.20'ye kadar yaklaşık üç saat sürdü. Souabe eyaleti adına hükümet danışmanı Herzer, B. Klüger ve Bayan Rist katıldılar. Aday Manfred Lehner'in avukatı olarak halen Roma Latran Üniversitesinde doktora çalışması yapan papaz Hans Schwemmer hazır bulundu. Bu tutanak aynı gün konuşma sırasında tutulan notalara dayanarak hazırlandı.

Hükümet danışmanı Herzer: Sizi davet ettiğimiz bugünkü konuşma, bildiğiniz gibi, kamu görevine girişinizin kesinlikle zorunlu kıldığı Anayasaya bağlılık sorunu üzerine olacak. Sizin gerekli koşulları yerine getirip getirmediğinizi bilmek istiyoruz. Buraya çağırılmış olmanın onur kırıcı bir anlam taşımadığını hemen belirtmek isterim. Bugün bizim üstümüzde bırakacağımız izlenim sizin adaylığınız konusundaki davranışımızı belirleyecek.

Manfred Lehner: Doğal olarak sizleri kesinlikle herhangi bir şekilde benim saygınlığıma zarar verme niyetiyle suçlamıyorum, fakat benim hâlâ kamu görevine atanmamış olmam, bir anlamda saygınlığıma dokunuyor; çünkü çevremdekiler bana, «Sınayı aynı zamanda başaran bütün arkadaşla-

rın öğretmenlik yaparken nasıl oluyor da sen hâlâ öğretmen olamıyorsun?» diye sorduklarında zor durumda kahyorum.

Herzer: Bu konuşmanın tarihini daha önceye almak için bize mektupla başvurduunuz. Dilekçenizi dikkate almamız ne yazık ki imkânsızdı. Çünkü bu üç aylık sürenin başlangıcında buna benzer daha bir çok konuşma yerliyordu. Biz dosyaların elimize ulaşma sırasını gözettik.

Lehner: Bunu gözönünde bulunduruyorum. Bir milletvekiline başvurmanın nedeni...

Herzer: Ama bu sizin hakkınız.

Lehner: ...nedeni bölgesel mecliste Anayasa üstüne yemin edilmesinden önce, adayın Anayasaya bağlılığını ilgilendiren soruşturmanın bitirilmesine ilişkin kararı.

Herzer: Daha önce de söylediğim gibi, bu konuşma kişiliğinizi ve görüşlerinizi ilgilendiriyor. Geçmişinize göz atıyorum. Olağan bir okul devresi geçirdiğinizi ve yüksek öğreniminize, 1973'de lise bitirme sınavından hemen sonra başladığınızı görüyorum. Demek ki askerlik hizmetine gitmediniz.

Lehner: Hayır, yedeğe çıktım.

Herzer: Siyasal sorunlarla ilk olarak ne zaman ilgilendiniz?

Birlikim 46-47/26

Lehner: Size kesin bir cevap vermem çok zor, ama aşağı yukarı Alman Katolik Gençlik Birliği'ne üye olduğum zaman diyebilirim. O zamanlar gençler için dini hizmetlerin örgütlenmesine katılıyordum ve Nürnberg'de öğrenimime başlayana kadar Alman İzci Birliği'nin üyesiydim. Daha sonra yöneticilerinden biri olduğum St Georges grubunun üyesiydim.

Herzer: Siyasal hayatta tavır alırken başlıca hareket noktanız nedir, sizce?

Lehner: Benim için kilit sözcük «barış» sözcüğüdür.

Herzer: Bu «barış» üzerine bize daha kesin bir açıklama getirebilir misiniz? Sizden bir tanımlama istemiyorum, ama daha çok «barış»a olan bu bağlanma nasıl ortaya çıktı?

Lehner: Size bir örnek vereyim: Şil'i'de teknik eleman olarak çalışan ve kendisi de Alman Katolik Gençler Birliği'nin üyesi olan bir arkadaşta katkıda bulunmak için para topluyorduk.

Bayan Rist: Bu kimsenin çalışma alanı ne idi? Öğrenimi ne üstüneydi?

Lehner: Bildiğim kadaryla Şil'i'ye Alman İşbirliği Servisi tarafından gönderilmişti ve metal arıtma sanayiinde çalışıyordu.

Papaz Hans Schwemmer: Bu konuda bir ek bilgi vermek istiyorum. Bay Lehner'in Alman Katolik Gençler üyesi olduğu sıralarda Sulzbach-Rosenberg'de bir barış haftası düzenlendi. Bu haftaya rengini veren Katolik toplumsal öğretisiydi ve Pacem in Terris, XXIII. Jean'ın Mater et Magistra'sı, VI. Paul'un Populorum Progressio'su gibi toplumsal temalı Papalık genelgeleri ortaya sürülmüştü. Ana bildiri Freising papalık öğrenim örgütü merkezi müdürü Dr. Walter Friedberger tarafından okundu.

Lehner: Bunu çok iyi hatırlıyorum, ama size kesin ayrıntılarını verebilecek biçimde değil. Biliyorsunuz, ne de olsa aradan beş yıl geçti.

Herzer: Özetlersek, öğreniminiz sırasında dünyada barışla ilgilendiniz diyebiliriz. Peki daha sonra?

Lehner: Benim için barış sorunu askere çağırıldığım zaman daha dramatik bir durum aldı. Daha somut olarak bu, silahlı hizmet ya da sivil hizmet sorunu getirdi. Sivil hizmeti tercih ettim. Zaten yedeğe alınmasaydım silah taşımayı reddedecektim.

Herzer: Barışı geliştirmek için hangi eylemlere giriştiniz? Bundan sonra bu sorunu sizin için çözüldü mü?

Lehner: Savaş aleyhtarları Birliği'ne, Alman Barış Derneği'ne girdim. Bu, Almanya'da en zengin geleceğe sahip barışçı örgüttür. Kurucusu Berta Von Suttner'dir.

Herzer: Bu ne zaman oldu?

Lehner: Size tam olarak söyleyemeyeceğim. 1973 veya 1974 olabilir.

Herzer: Hâlâ Alman Barış Derneği'nin aktif bir militanı mısınız?

Lehner: «Alman Barış Derneği'nin aktif militanı» demekle ne demek istediğinizi anlayamıyorum. Örgüt sayesinde somut birşeyler yapmak istiyordum

ve Alman Barış Derneği'ni amaçlarımı en iyi biçimde gerçekleştirmeme imkân veren örgüt olarak görüyorum.

Klüger: Ama bu ikisi birbirinden ayırlamaz. Alman Barış Derneği'nin amaçladığımız şeyleri en iyi gerçekleştirebileceğiniz örgüt olduğunu söylüyorsunuz. Bu noktayı bize açıklayabilir misiniz?

Lehner: Bana göre, bu örgüt halk arasında, silahsızlanma için mücadele veren barışçı bir örgüttür. Örneğin, Alman Barış Derneği inanç nedeniyle askerlik yapmamanın bütün dünyada temel bir insan hak olarak kabul edilmesini ister.

Herzer: Bu programa katılıyor musunuz? Alman Barış Derneği'nin etkinliklerine, gelişmesine katkıda bulunmaya devam ettiniz mi? «I.D.K.» hedefleri ne anlama gelir?

Lehner: Bugünkü biçimile Alman Barış Derneği, 1974'de, Barışseverler Enternasyonalı anlamına gelen I.D.K.'nın içinde bulunduğu D.F.G.; I.D.K. ile inanç nedeniyle askerliğe karşı olanlar birliği V.K.'nın birleşmesi sonucu meydana gelmiştir.

Herzer: Bugün Alman Barış Derneği'nin programı eski DFG-VK'nınki ile aynı mıdır?

Lehner: Elbette ki değil. Temel ilkeler aynı kalmışsa da program aynı değildir.

Herzer: Alman Barış Derneği'nin sloganlarını kabul ediyor musunuz?

Lehner: Elbette. Yoksa üyesi olmazdım. Daha baştan her şeyi açıkça ortaya koyalım. Bu örgütün programının hiçbir yerinde Anayasaya ters düşebilecek herhangi bir eğilim görmüyorum. Sadece barış taraftarı bir örgütün programında bulunması gerekenler var. Temel düşüncemiz, platformumuzu açıklamama izin verir misiniz? Alman Barış Derneği, savaşın ve etkilerinin ortadan kaldırılması sayesinde halkların sürekli biçimde barış içinde birarada yaşayabilecekleri bir ortamın yaratılmasını amaçlayan ve bu programın gerçekleşmesi için düşünsel, ahlaki ve siyasal sorumluluk duyan değişik felsefelere, değişik siyasal görüşlere sahip kişileri biraraya getiren bir örgüttür. Hangi nedenle bu programı benimsemeliydim? Bu programı biliyor musunuz?

Herzer: Tam olarak değil. Elinizdeki nüshayı bana gösterir misiniz?

(Lehner programı Herzer'e uzatır. Herzer programı karıştırır.)

Herzer: Alman Barış Derneği'nin barışçı bir örgüt olduğunu söylediniz. Ama burada açıkça siyasal sloganlar görüyorum. Bana şu cümlelerin barışseverlikle ilgisi olduğunu söyleyebilir misiniz? «Alman Barış Derneği bazı ülkelerin emperyalist bağımlılık durumlarının sürdürülmesini ciddi tartışma ve savaş nedeni olarak görür» Evet, bağımlılık koşulları nerede vardır? Size göre hangi ülkeler emperyalizmin egemenliği altındadır?

Lehner: Benim görüşüme göre halen Üçüncü Dünyada emperyalizme bağımlılık koşulları vardır.

Rist: Ama, metinde, emperyalizmin «sürdürülmesinden» söz ediliyor.

Lehner: Örneğin bildiğiniz gibi, Birleşmiş Milletlerin gündeme aldığı Güney Afrika sorunu var.

Birlikim 46-47/25